

JOVANOVIĆEVO SHVATANJE SUDSKOG AKTA

REZIME: Slobodan Jovanović, naš istaknuti državno-pravni pisac u svom djelu „O državi“ iznio je svoja osnovna gledišta o pravu i državi. Njegova teorija države bazirana na shvatanju države kao pravne ličnosti obuhvata i razmatranje o državnim funkcijama, a posebno o sudskoj funkciji i ulozi sudije u stvaranju prava. Inspirisan idejama Š. Monteskeja, Jovanović se zalaže za strogu podjelu državnih funkcija u kojoj se uloga sudije svodi isključivo na primenu prava. Državna volja oličena u pravu predstavlja izraz zakonodanih organa, dok se uloga suda sastoji isključivo u sprovođenju državne volje tj. u primeni prava. U duhu mehaničke jurisprudencije S. Jovanović shvata sudski akt isključivo kao akt primene prava, a nikako akt stvaranja prava.

Ključne riječi: Slobodan Jovanović, sudski akt, stvaranje prava, primjena prava, mehanička jurisprudencija, pojmovna jurisprudencija.

UVOD

U pravnoj teoriji se već dugo vodi spor oko pravne prirode sudskog akta i uloge sudije u stvaranju prava. Pitanje za čijim odgovorom pravni teoretičari tražaju glasi: ***Da li sudija samo primjenjuje pravo ili ujedno ima ulogu i stvaraoca prava?***¹ Problem je veći kada su u pitanju pravne praznine odnosno društveni odnosi koji iz određenih razloga nisu regulisani pravom, a u pogledu kojih postoji državni interes da budu pravno regulisani. ***Kako sudija treba da postupi kada se pred njim pojavi slučaj koji predstavlja pravnu prazninu?*** Pitanje o ulozi sudije u stvaranju prava posebno je interesantno sa stanovišta pravne hermeneutike.

Ukoliko se po strani ostavi anglosaksonsko pravo gdje je sudija nesumnjivo i stvaralac prava, a sudska presuda izvor prava, ostaje da se razmotre osnovna gledišta o ovom pitanju na tlu evropsko-kontinentalne teorije prava, kao i mesto Jovanovićeve teorije o sudskom aktu i sudskom stvaranju prava.

* Pravni fakultet, Slobomir P Univerzitet, Bijeljina

¹ O tome više u knjizi Budimira Košutića, *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, Savremna administracija, 1973.

I. GLAVNA GLEDIŠTA O ULOZI SUDIJE U STVARANJU PRAVA

U pravnoj teoriji se uobičajeno zauzimaju dva suprotstavljena gledišta o ulozi sudije u stvaranju prava. Prema jednom shvatanju sudija je pozvan da primjenjuje pravo, a ne da ga stvara, dok je prema drugom gledištu sudija stvaralac prava. Umerenije gledište je zastupala bečka pravna škola na čelu sa Hansom Kelzenom. Prema ovom gledištu, svaki pravni akt predstavlja istovremeno i akt primjene i akt stvaranja prava. Prema tome, sud primjenjuje opšte pravno pravilo, ali ujedno i stvara pravo. „Nemoguće je dodeliti stvaranje prava jednom organu, a primenu (izvršenje) prava drugom tako isključivo da nijedan organ ne vrši obe funkcije istovremeno.“² Da je osnovna uloga suda primjena prava, a sudsko tumačenje prava najvažnija vrsta tumačenja u teoriji je nesporno. Drugo je pitanje, međutim, da li sudija kao tumač prava treba da ide pored zakona, *praeter legem*, ili ima slobodu da tumači pravo protivno zakonu odnosno da postupa *contra legem*.³

1. Sudski akt kao akt primjene prava Mehanička jurisprudencija

Shvatanje sudije kao „automata“ za primjenu prava tekovina je srednjeg veka. Šarl Monteskje, tvorac teorije o podeli vlasti, je isticao da su sudije samo „usta koja izgovaraju zakon“. Potpunu podelu vlasti, smatrao je Monteskje, moguće je ostvariti samo ukoliko su poslovi zakonodavne, upravne i sudske vlasti potpuno odvojeni. Uloga zakonodavca je da stvara apstraktno i opšte pravo koje je sudija dužan da primjenjuje na konkretne slučajeve. U tom smislu od sudije se ne zahteva kreativnost budući da on nema ulogu stvaroca prava.

Ovo shvatanje zastupala je i istorijsko-pravna škola. „Počevši od stava da pravo živi kao jezik u svesti naroda, Savinji ističe da u slučaju nedovoljnosti izvora pozitivnog prava za rešenje pravnog pitanja, sudija ili drugi organ će popuniti prazninu na osnovu same organske snage pozitivnog prava. Sredstvo za popunjavanje praznina je isključivo analogija.“⁴

Slično shvatanje u devetnaestom vijeku zastupala je škola pojmovne jurisprudencije. Prema učenju pristalica pojmovne jurisprudencije pravo predstavlja zatvoren i cjelovit logički sistem pravnih pojmova. Pravni sistem je savršen sistem u kojem je moguće primjenom pravila logike pronaći rešenje za bilo koji pravni problem koji se javi pred sudom. Zadatak sudije svodi se na podvođenje

² Hans Kelzen, *Opšta teorija prava i države*, preveli Radomir D. Lukić i Milorad V. Simić, Beograd, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1951, str. 260.

³ O tome više u knjizi Radomir D. Lukić, *Uvod u pravo*, Beograd, Naučna knjiga, 1974, 340-343.

⁴ Budimir Košutić, *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, Savremna administracija, 1973, str.11.

konkretnog slučaja pod opšte pravno pravilo. Sudijsko rasuđivanje predstavlja silogističko rasuđivanje u kojem se opšte pravno pravilo javlja kao gornja premisa, a sud kojim se kvalifikuju činjenice konkretnog slučaja predstavlja donju premisu. „Pojmovna jurisprudencija je takvim postavkama strogo vezala sudiju za normu, njegov posao – primena prava, nije drugo do izvođenje rešenja logičkim, deduktivnim putem iz pravne norme, koje je već u njoj sadržano. Pravnik je automat koji služi supsumiranju slučaja pod normu, dakle logički, supsumcioni automat.“⁵ Pristalice škole pojmovne jurisprudencije poriču postojanje bilo kakvih praznina u pravu. Čak i ako se javi slučaj koji na prvi pogled nije regulisan opštom pravnom normom zadatak sudije se svodi da iznađe rešenje za taj problem rukovodeći se opštim pravnim principima.⁶ Osnovna pretpostavka na kojoj se temeljila škola pojmovne jurisprudencije je pretpostavka o savršenom zakonodavcu.

2. Sudski akt kao akt stvaranja prava Stvaralačka jurisprudencija

Kao reakcija na mehaničku jurisprudenciju nastali su različiti pravci u pravnoj teoriji koji se uobičajeno označavaju kao stvaralačka jurisprudencija. Osnovni prigovor koji je upućivan mehaničkoj jurisprudenciji tiče se odnosa pravnog poretka i društvenog života. Naime, iako je osnovni cilj prava da reguliše društvene odnose putem pravnih normi, to nije moguće u potpunosti realizovati. Pravo je statično dok je stvarnost dinamična. Pravo, s jedne strane, teži da društvene odnose konzervira, dok se društveni odnosi, s druge strane, stalno mijenjaju. Na taj način stvara se protivrječnost između prava i realiteta. Niti postoji savršeno pravo, niti postoji savršen zakonodavac, kao što su to tvrdile pristalice pojmovne jurisprudencije budući da se stalno javljaju novi društveni odnosi, dok neki drugi bivaju prevaziđeni kao zastareli. Zakonodavac nikada nije u stanju da reguliše sve društvene odnose. S druge strane, sudija koji primjenjuje pravo dolazi u neposredne kontakte sa učesnicima u pravnom saobraćaju. Sudija je za razliku od apstraktnog zakonodavca sposoban da osjeti promjene u stvarnom životu te da pravo koje je zakonodavac stvorio prilagodi tim novinama. Na taj način sudija postaje stvaralac prava. Stvaralačka uloga sudije posebno dolazi do izražaja u slučaju pravnih praznina.

Učenje o stvaralačkoj ulozi suda naročito je razvio F. Ženi u okviru interesne i ciljne jurisprudencije.⁷ Ovo učenje naročito je imalo odjeka u Njemačkoj koje je svoj vrhunac dostiglo u teoriji slobodnog tumačenja prava H. Kantoroviča.

⁵ Vladimir V. Vodinelić, *Građansko pravo- uvodne teme*, Beograd, Nomos, 1991, str.134.

⁶ O tome više u knjizi Radmila Vasić i Kosta Čavoški, *Uvod u pravo II*, Beograd, Draganić, 1999, str. 241-245.

⁷ O tome više u knjizi Vladimira V. Vodinelića, *Građansko pravo- uvodne teme*, Beograd, Nomos, 1991, str.138-140.

„Sudska odluka ne počiva na logičkim, nego intuitivnim postupcima, na pravnom osećaju... Pravo se ne primenjuje, ono se pronalazi. Sudija je pozvan da stvaralački razvija pravo. Pravnu prazninu popunjava na osnovu slobodne ocene. Može da postupa i contra legem, da menja pravo: ako bi primena norme bila očigledno nesvrishodna, nesnošljivo vređala opšti interes, bila nepodnošljivo nepravedna, protivna savesti sudije.“⁸ Pod izgovorom slobodnog stvaranja prava sudije su na sebe preuzele ulogu zakonodavca ili bar nekoga čija je uloga da koriguje stvarnog zakonodavca.

U novije vrijeme posebno je aktuelna topička jurisprudencija prema kojoj se djelatnost pravnika, a time i sudija svodi na rješavanje pravnih problema što zahtjeva određenu slobodu. Prilikom rješavanja pravnih problema sudija posebno treba da se oslanja na opšteprihvaćena pravna mišljenja (topose).⁹

II. JOVANOVIĆEVO SHVATANJE SUDSKOG AKTA

Najznačajnije Jovanovićevo djelo u oblasti teorije države i prava jeste „*O državi*“ gdje je on izložio svoje osnovne ideje o državi i pravu. Osnovni postulat na kojem počiva njegova teorija države jeste ideja o državi kao pravnoj ličnosti.¹⁰ Država shvaćena kao subjekt prava nema svoju sopstvenu volju nego tu volju pozajmljuje od državnih organa odnosno fizičkih lica. U tom smislu uloga suda, prevashodno u sprovođenju državne volje, je izuzetno značajna. Baveći se državnim funkcijama i državnom organizacijom Jovanović je iznio i svoje gledište o prirodi sudskog akta sa posebnim osvrtom na razlike između zakonodavstva i sudstva, kao i razliku između sudstva i uprave. Govoreći o načelu podjele vlasti Jovanović je posebnu pažnju posvetio odnosu između zakonodavne i sudske vlasti. Iako se Jovanović problemom sudskog akta bavio uzgredno, u okviru izlaganja o državnim funkcijama i njihovim međusobnim odnosima, nije teško zaključiti da je njegovo gledište o sudskom aktu u velikoj mjeri inspirisano shvatanjima mehaničke jurisprudencije.

1. Razlika između zakonodavstva i sudstva

Ako se pođe od uobičajenog razlikovanja pravnih akata u formalnom smislu i pravnih akata u materijalnom smislu onda se sudski akt u formalnom smislu može odrediti kao akt sudskog organa donijet u sudskom postupku, dok se zakon

⁸ Ibid., str.137-138.

⁹ O argumentativnim toposima u pravu više u knjizi Nikole Viskovića, *Argumentacija i pravo*, Beograd, Dosije, 2004.

U našoj pravnoj teoriji oživljavanju topičke misli naročito je doprinijela Jasminka Hasanbegović. Vidi: Jasminka Hasanbegović, *Topika i pravo*, Podgorica, CID, 2000. i *Perelmanova pravna logika kao nova retorika*, Beograd, 1988.

¹⁰ O tome više u knjizi Milijana Popovića, *Prilozi teoriji prava*, Beograd, Službeni list SRJ, 1997, str. 203-219.

u formalnom smislu uobičajeno određuje kao akt zakonodavnog organa donet u zakonodavnom postupku. U materijalnom smislu zakon je opšti pravni akt, a sudski akt je pojedinačni pravni akt budući da se odnosi na konkretan pojedinačan slučaj.

Uloga suda je, smatra Jovanović, da podvede konkretan slučaj pod opštu pravnu normu koju je stvorio zakonodavac. Sudski posao se kao i posao zakonodavca sastoji u rezonovanju. Međutim, dok se rezonovanje zakonodavca sastoji se u formulisanju državne volje koja do tada nije postojala, sudijsko rezovanje sastoji u tome što se „jedna već formilisana volja formuliše nanovo, – za jedan dani slučaj...”¹¹ Pod uticajem Labandovog učenja Jovanović je prihvatio psihološki kriterijum za razgraničenje zakonodavstva i sudstva s jedne strane, i uprave s druge strane.¹²

Za razliku od zakonodavca i sudije čija se delatnost sastoji u misaonim i intelektualnim radnjama, posao uprave sastoji se u delanju. Osnovna razlika između zakonodavca i sudije je u metodu kojim se koriste. Koristeći se jezikom logike, suštinska razlika ogleda se u tome što zakonodavac postupa induktivnim putem, a sudija deduktivnim putem. „Zakonodavac izvodi iz više sličnih slučajeva jedno opšte pravilo. Sudija podvodi jedan poseban slučaj pod jedno opšte pravilo. Zakonodavac ide induktivnim putem: posmatrajući jedan neodređen broj slučajeva, on zaključuje kakva pravila treba na njih propisati. Sudija ide deduktivnim putem, jer na osnovu jednog napred postavljenog pravila zaključuje kako u danom slučaju treba postupiti.”¹³

Sudija nema stvaralačku ulogu. Njegov posao svodi se na silogističko rasuđivanje. Zadatak sudije je da iz opštih pravnih normi deduktivnim zaključivanjem izvede rješenje za konkretan slučaj. „Sudska presuda nalazi se već sadržana u zakonu, odakle sudija ima samo da je izvuče.”¹⁴

Kao glavni argument u prilog svome shvatanju Jovanović ističe princip podele vlasti. Inspirisan teorijom o podjeli vlasti Š. Monteskeja, Jovanović se posebno zalaže za strogu podelu zakonodavne, sudske i upravne funkcije kao garancije funkcionisanja pravne države. Jovanović strahuje od jedinstva vlasti ističući da „kad se sve funkcije državne vlasti sjedine u rukama istog čoveka ili istog tela, taj čovek ili to telo postaje svemoćan; vršeći sve funkcije državne vlasti, on je neograničen kao sama ta vlast.”¹⁵ U ime principa podele vlasti jedna vlast ne treba da učestvuje u aktima druge vlasti niti da vrši nadzor nad njenim aktima. Primjenjeno na odnose između zakonodavne i sudske vlasti to znači da zakonodavna vlast ne smije da se miješa u donošenje sudskih akata i da vrši

¹¹ Slobodan Jovanović, *O državi*, Beograd, 1922, str. 229.

¹² O tome u knjizi Budimira Košutića, *Sudska presuda kao izvor prava*, Savremena administracija, Beograd, 1973., str. 89-90.

¹³ Slobodan Jovanović, *O državi*, Beograd, Izdavačka knjižarnica Gece Kona, 1922, str. 228.

¹⁴ Ibid., str. 228.

¹⁵ Ibid., str. 250.

nadzor nad njima i obrnuto. Budući da je sudska vlast pozvana da primjenjuje zakon ona mora da vodi računa da li je propis koji primjenjuje zaista zakon, odnosno da li ga je donio zakonodavni organ u zakonodavnom postupku. To znači da sud u svakom slučaju mora da ceni zakonitost akta u formalnom smislu čime se ne dovodi u pitanje načelo podele vlasti. Međutim, sud nikako ne bi mogao da ispituje zakon sa materijalnog gledišta, odnosno u pogledu njegove sadržine. Ukoliko bi sudu bilo priznato pravo da cijeni sadržinu zakona narušila bi se granica između sudijske primene prava i stvaranja prava, odnosno sam sudija bi postao zakonodavac.

2. Razlika između sudstva i uprave

U pogledu razlike između sudstva i uprave Slobodan Jovanović zapaža da se ona svodi na razgraničenje primene i izvršavanja zakona. On najprije uočava da se sličnost između sudske i upravne funkcije sastoji u tome što se, za razliku od zakonodavne funkcije, ove funkcije državne vlasti odnose na posebne slučajeve. Međutim, dok sudska vlast primjenjuje zakon na posebne slučajeve, upravna vlast izvršava zakon u konkretnom slučaju. Ipak granica između sudstva i uprave nije sasvim jasna budući da svako izvršenje zakona podrazumeva i njegovu primenu i obrnuto, svaka primena zakona je ujedno i njegovo izvršenje.

Primena zakona sastoji se u prethodnom utvrđivanju da li se konkretan slučaj može podvesti pod određeni zakon. Prema tome, i upravna vlast se bavi primenom prava budući da je to preduslov za izvršenje nekog zakona. S druge strane, sudska vlast se bavi izvršenjem zakona jer se sudskim presudama stvaraju individualne pravne situacije odnosno određene materijalne radnje se pretvaraju u lične obaveze pojedinaca ili državnih organa. „Kao god što upravna vlast ne može izvršivati zakone a da ih u isto vreme ne primenjuje, tako i sudska vlast ne može primenjivati zakone a da u isto vreme ne izdaje zapovesti za njihovo izvršenje.“¹⁶ Jovanović ističe da kriterijum vezanosti sudske vlasti zakonom odnosno slobode upravne vlasti otpada, s obzirom da je diskreciona vlast uprave, u smislu da upravna vlast može da čini sve što nije u suprotnosti sa zakonom, danas je u velikoj mjeri sužena. S druge strane, sudija je postao znatno slobodniji u vršenju svoje vlasti tako da u određenim slučajevima sud ima pravo slobodne ocjene kako da presudi, odnosno nije strogo vezan zakonom. Po Jovanoviću, najbolji put za uočavanje razlika između sudske i upravne vlasti je u ispitivanju razlika između upravne i sudske vezanosti zakonom s jedne strane, i razlike između sudske i upravne slobode s druge strane. Kao i sud, i uprava može biti vezana zakonom. Takođe delatnost uprave nije čisto izvršavanje zakona nego obuhvata i primenu zakona. ***U čemu je onda razlika između sudske primene zakona i primene zakona od strane uprave?***

¹⁶ Ibid., str. 234.

Jovanović ističe da „upravno primenjivanje zakona nije sasvim istovetno sa sudskim primenjivanjem. Sudska vlast primenjuje zakone samo onda, kada se primenjivanje odvojilo od izvršenja kao zasebno pitanje.“¹⁷ Primenjivanje zakona se izdvaja kao posebno pitanje uvek kada se u pogledu tog pitanja javi spor. Spor podrazumeva da postoje suprotstavljena mišljenja oko toga da li se konkretan slučaj može podvesti pod određeni zakon. Jovanović pravi razliku između dve vrste sporova. Prva vrsta sporova su sporovi koji nastaju u pogledu tumačenja zakona od strane privatnih subjekata, dok druga vrsta sporova nastaje u slučajevima kada državna vlast želi da kazni pojedinca zbog povrede pravnog poretka. U ovom drugom slučaju pravi spor ne postoji osim ako „državna vlast ide na to da svojom primenom zakona povredi baš ona njegova dobra koja su inače pravnim poretком zaštićena...“¹⁸ U tom slučaju krivcu pripada pravo da takvu primenu zakona ospori pred sudom. Za razliku od suda, primena zakona se za upravu javlja samo kao prethodno pitanje koje se mora rešiti da bi se uopšte moglo pristupiti izvršenju zakona. To je samo jedna od nužnih faza u izvršenju zakona. Uprava je dužna da primenjuje zakon sve dok njegova primena ne postane sporna. „Za upravnu vlast primenjivanje je zakona samo jedno sredstvo; cilj njen, to je izvršivanje zakona. Sudska vlast ima za cilj primenjivanje zakona uzeto za sebe. Zbog toga, upravna vlast, koja je vlast aktivna, prestaje baviti se primenjivanjem, čim se ono pretvori u jedan spor koji prekida i obustavlja izvršivanje zakona. Naprotiv, sudska se vlast, baš tada kad se primenjivanje odvojilo od izvršenja, počinje baviti njima.“¹⁹

Kao i upravna vlast i sudska vlast je u određenim slučajevima slobodna. Međutim, sloboda suda je uža od slobode uprave u tom smislu što sudska vlast nema slobodu inicijative. „Sudska vlast nije kao ostale dve vlasti spontana vlast, koja samu sebe stavlja u pokret.“²⁰ Sudska vlast djeluje samo i ukoliko se javi sporno pitanje u pogledu primjene prava. Ona je slobodna toliko da može da cijeni sporno pitanje povodom koga je pokrenut postupak pred sudom. S druge strane, upravna vlast uživa veću slobodu. „Sudska vlast stavlja se u pokret samo u onim slučajevima koje je zakon predvideo; njeno funkcionisanje ne zavisi od njene volje. Upravna vlast uživa slobodu inicijative; da li će učiniti jedan akt svoje nadležnosti, to je neki put ostavljeno njoj samoj da reši. Sudska je vlast slobodna samo u toliko što, neki put, zavisi od nje kako će učiniti nešto što joj je stavljeno u nadležnost.“²¹

Osnovna funkcija suda jeste očuvanje zakonitosti. Sud je dužan da se stara da zakoni budu primjenjeni. Sudska vlast ima obavezu da raspravi sve sporove koji se jave u vezi sa primjenom prava jer bi u suprotnom to značilo da je ona

¹⁷ Ibid., str. 235.

¹⁸ Ibid., str.236.

¹⁹ Ibid., str. 236.

²⁰ Ratko Marković, *Ustavno pravo i političke institucije*, NDP Justinijan, Beograd, 2005., str. 640.

²¹ Slobodan Jovanović, *O državi*, Beograd, Izdavačka knjižarnica Gece Kona, 1922., str. 236.

prestala da funkcionise. S druge strane, osnovni princip na kojem počiva delatnost uprave je načelo celishodnosti. Osnovni zadatak uprave je da štiti državne interese. To znači da uprava ima mogućnost, da pod izgovorom zaštite državnog interesa, u određenim slučajevima ne vrši poslove iz svoje nadležnosti ukoliko bi to bilo štetno po državu. U tom slučaju nevršenje poslova od strane uprave ne znači da je uprava prestala funkcionisati. „Sudstvo i uprava jesu dve odvojene funkcije, upućene u dva razna pravca. U sudstvu je glavno iznaći koju je radnju zakonodavac smatrao u jednom danom slučaju kao najkorisniju za državu. U upravi je glavno da se izazove jedna izvesna radnja koja se, bilo prema zakonodavčevim uputstvima, bilo prema slobodnom shvatanju upravnih organa, ima smatrati kao najkorisnija za državu. U sudstvu je glavno da se izvede pravilan zaključak o smislu zakona; u upravi, pak, da se postigne jedan materijalni rezultat koji je mogao, ali nije morao biti unapred naznačen zakonom.“²²

Zaključak

Jovanovićevo shvatanje sudskog akta i uloge sudije u stvaranju prava na-dovezuje se na njegovo shvatanje države kao pravnog subjekta. Naime, država je prema Jovanoviću kao i fizičko lice, subjekt prava odnosno pravno lice koje ima svoju svest i volju. Volja države izražava se preko državnih organa odnosno fizičkih lica. Međutim, državnu volju ne izražavaju svi državni organi nego samo zakonodavni. Za razliku od zakonodavnih organa koji oličavaju jedinstvo državne volje, upravni i sudski organi pozvani su da tu volju izvršavaju. „Volja zakonodavnih organa važi bezuslovno kao volja državna; dok oni ne propišu šta se ima smatrati kao državna volja, niko ne zna šta je ona. Volja upravnih i sudskih organa važi kao državna volja samo uslovno, tj. samo tako ako se podudara s onom državnom voljom koju su zakonodavni organi već izrazili u pravnom poretku.“²³ Državna volja nije ništa drugo do samo pravo. Prema tome uloga suda, ali i uprave sastoji se u izvršavanju prava, a ne njegovom stvaranju. Jovanovićevo shvatanje uloge sudije u stvaranju prava u svakom slučaju poklapa se sa idejama tzv. mehaničke jurisprudencije koja negira stvaralačku ulogu sudije u pravu. Ovakvo gledište nužno je i posledica Jovanovićevo shvatanja načela podele vlasti.

²² Ibid., str. 237.

²³ Ibid., str. 146.

Sandra Pajić-Šavija, master of law sciences

Faculty of Law, Slobomir P University

Jovanović's conception of court act***A b s t r a c t***

Slobodan Jovanović, our eminent juridical writer, came up with his crucial standpoints on law and state in his book „About the state“. His theory of the state, based on the conception of the state as the legal subject also embraces the dissertation of state functions, particularly the function of court and role of a judge in the formation of law. Inspired by ideas of S. Montesquieu, Jovanović espouses of the rigid division of state functions, in which the role of a judge is purely grounded on application of law. State will which is reflected in the law, is the expression of legislative bodies, but the role of the court is exclusively referred to the enforcement of state will; i.e. application of the law. In the spirit of mechanical jurisprudence, S. Jovanović recognizes the act of court exclusively as an act of application of the law, by no means as an act of formation of the law.

Key words: Slobodan Jovanović, court act, formation of law, application of law, mechanical jurisprudence, concept of jurisprudence.

Literatura

1. Hasanbegović, Jasminka, *Perelmanova pravna logika kao nova retorika*, Beograd, Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, 1988.
2. Hasanbegović, Jasminka, *Topika i pravo*, Podgorica, CID, 2000.
3. Jovanović, Slobodan, *O državi*, Beograd, Izdavačka knjižarnica Gece Kona, 1922.
4. Kelzen, Hans, *Opšta teorija prava i države*, (preveli s engleskog Radomir D. Lukić i Milorad V. Simić), Beograd, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1951.
5. Košutić, Budimir, *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, Savremena administracija, 1973.
6. Lukić, radomir, *Uvod u pravo*, Beograd, Naučna knjiga, 1974.
7. Marković, Ratko, *Ustavno pravo i političke institucije*, Beograd, NDP Justinijan, 2005.
8. Popović, Milijan, *Prilozi teoriji prava*, Beograd, Službeni list SRJ, 1997.
9. Vasić, Radmila, Kosta Čavoški, *Uvod u pravo II*, , Beograd, Draganić 1999.
10. Visković, Nikola, *Argumentacija i pravo*, Beograd, Dosije, 2004.
11. Vodinelić, Vladimir, *Građansko pravo- uvodne teme*, Beograd, Nomos, 1991.